

اسدالله علم در زمان کودتای 28 مرداد 1332

مظفر شاهی

هنگامی که دکتر مصدق به نخست‌وزیری رسید اسدالله علم بر املاک و دارایی‌های شاه موسوم به املاک و موقوفات پهلوی مدیریت می‌کرد. با روند رو به افزایش اختلاف دکتر مصدق و شاه، اسدالله علم هم به جرگه مخالفان نخست‌وزیر پیوست و در رهبری و هدایت بخشهایی از مخالفان مصدق نقشی درجه اول بر عهده گرفت و تا اواسط ماه‌های عمر کابینه بر این مهم باقی بود. به دنبال گسترش اختلاف میان دربار و دولت طی ماه‌های تیر و مرداد 1332 دکتر مصدق جهت در هم شکستن قدرت مخالفان در مرکز کشور تصمیم گرفت اسدالله علم را از تهران تبعید کند. در آغاز گفته می‌شد علم به اروپا خواهد رفت اما این شایعه و نیز طرح تبعید او به بندرعباس هم منتفی شد و در همان حال دکتر مصدق که زمانی خود در دوره سلطنت رضاشاه به امیر شوکت‌الملک علم پدر اسدالله علم در بیرجند پناه برده و از مجازات رهایی یافته بود، به علم تکلیف کرد به بیرجند برود و از توطئه بر ضد دولت او اجتناب ورزد. با تبعید علم به بیرجند روابط او با مخالفان مصدق در تهران از طریق رابطینش برقرار بود و او کماکان در هدایت و سازماندهی بخشهایی از مخالفان نخست‌وزیر (مصدق) فعال بود و با برخی از مهمترین چهره‌های طرفدار دربار که مدت زمان کوتاهی بعد در کودتای 28 مرداد 1332 سهیم شدند در تماسی دائمی بود. در همان حال علم بالاخص در قائلنات و بیرجند و نیز مشهد از هیچ تلاشی برای ضربه زدن به دولت مصدق فروگذار نکرد و طرفداران و اعضای عمله او در این منطقه طبق آموزه‌های او ارکان و طرفداران دولت در بیرجند و بخشهای جنوبی خراسان را مورد آزار و اذیت دائمی قرار می‌دادند. علم به ویژه در بیرجند گروهی مسلح ترتیب داده بود که هر آن آماده بودند به مراکز تحت کنترل طرفداران دولت مصدق حمله کنند. ضمن اینکه با هدایت علم طرفدارانش در بیرجند و نیز مشهد در روند امور جاری دوائر دولتی و غیره هم موانعی ایجاد می‌کردند و با ایجاد رعب و وحشت طرفداران نخست‌وزیر را از هر اقدامی بر ضد شاه و دربار و طرفداران محلی آنان برحذر می‌داشتند. درباره اقدامات مخرب اسدالله علم و طرفداران او بر ضد دولت دکتر محمد مصدق به دو گزارش که شعبه حزب ایران در بیرجند به ترتیب طی روزهای 6 مرداد و 21 مرداد 1332 خطاب به نخست‌وزیر و رئیس ستاد ارتش ارسال کرده است اکتفا می‌کنیم:

- گزارش 1:

جناب آقای نخست‌وزیر - به طوری که از حزب ایران شهرستان بیرجند گزارش می‌دهند آقایان اسدالله علم و [امیرحسین خان] خزیمه علم در نواحی جنوب خراسان مشغول تحریک و اغوای مردم ساده‌لوح و عناصر ناراضی می‌باشند که در موقع حساس و بحرانی علیه دولت و نهضت بلوا و آشوب فراهم آورند. مخصوصاً مقارن با طرح استیضاح اقلیت در مجلس در حدود 200 نفر از رعایای طرفدار خود را به بیرجند آورد به این امید که در تهران دولت ملی آن جناب مواجه با مشکلات و خطراتی خواهد شد و آنان خواهند توانست در آن حدود انقلابی برپا ساخته و کشور را متشنج و دولت را ضعیف و ناتوان جلوه دهند. تصور می‌رود نقشه آنان جزئی از نقشه عمومی ایادی استعمار و اقلیت مجلس شورای ملی است که در تمام ایران و به دست اشخاص مختلف طرح گردیده است که خوشبختانه توفیق خرابکاری و اخلال نصیب آنها نگردد. مراتب را برای استحضار حضرتعالی به عرض عالی می‌رساند تا مقرر فرمایند توجه دقیقی به وضع بیرجند و قائلنات و عملیات ضد ملی آقایان علم‌ها معمول دارند....

- گزارش 2:

ریاست محترم ستاد ارتش - به موجب گزارش تلگرافی حزب ایران بیرجند استوار ضیایی که از نزدیکان آقای علم است برای دفع ملخ با عده‌ای سرباز به قریه زهان رفته و برای اینکه در آن منطقه مرزی ایجاد بلوا و آشوب نماید نسبت به مردم فحاشی و تیراندازی نموده که اگر بردباری و متانت مردم نمی‌بود هر آینه وضع خطرناکی پیش‌آمد کرده منجر به خونریزی و کشتار می‌گردید چون آقای علم که از عنصر ضد ملی است و به طوری که مشهود است با ضعف دولت ملی و ایجاد اغتشاش در آن حدود مرتباً در حال فعالیت و مشغول توطئه و دسیسهای است، خواهشمند است مراتب تلگرافاً از لشکر خراسان استعلام و نسبت به استقرار نظم و حسن سلوک مأمورین و ارتش با مردم دستورات لازم را صادر فرمایند....